

Důsledky distanční výuky prostřednictvím multimediálních zařízení

Na jaře jsme byli svědky něčeho, co bychom ještě před rokem ani nepovažovali za možné. V důsledku hrozící epidemie došlo ke plošnému uzavření škol a zavedení distanční výuky. Co je ještě zarážející, k tomuto kroku došlo dokonce bez jakékoliv širší diskuse ze stran odborné veřejnosti a přitom toto rozhodnutí pravděpodobně negativně zasáhne desítky tisíc lidí v České Republice. Toto pojednání je psáno v období, kdy se opatření týkající se škol proměňovala. Uváděné údaje jsou aktuální ke dni 2. 10. 2020.

Dnes je na místě se ptát, jestli to nebylo přece jenom neuvážené rozhodnutí. Tato a jiné související otázky se jeví jako důležité, jelikož nyní epidemiologové začínají opět strašit a spolu s vystrašenou částí veřejnosti začínají uvažovat, že vláda znovuzavedení takového opatření zvažuje. (1) Aktuálně se nachází většina okresů ČR na oranžové semaforu a je plánované zavřít střední školy. (9)

Cílem tohoto pojednání je rozebrat, v čem je nedostatečná distanční výuka prostřednictvím multimediálních zařízení a ukázat, že to nejpodstatnější z výuky je téměř nemožné zprostředkovat bez skutečné přítomnosti žáků na vyučovací hodině. Cílem je poskytnout srovnání prezenční a distanční výuky a to hlavně pro žáky středních a základních škol. V aktuální situaci nemůžeme zůstat jenom v teoretické rovině, ale je nutné podívat se na skutečný průběh událostí.

V březnu s rozšířením onemocnění covid-19 uzavřela česká vláda preventivně školy, teprve během května byly znovu postupně otevírány. Během této doby byla zavedena distanční výuka. Děti zůstali doma, televize začala vysílat naučný program pro první stupeň. Školy začali intenzivně řešit provedení výuky přes multimediální programy (Teams, Zoom a jiné) a po určité době prostřednictvím těchto programů začali být vyučovány děti.

Nyní se již nacházíme v zcela jiné situaci než tomu bylo na jaře. Víme, jakým způsobem probíhala výuka po zavření škol, je mnoho svědectví pedagogů. Jako skutečná priorita se vyvstává opravdu důrazný apel na kontinuitu prezenčního vzdělání.

V první polovině dubna realizovala ČŠI telefonické tematické šetření za účelem zjištění, jakými formami a způsoby školy pojmají vzdělávání tzv. Na dálku a na co se při vzdělávání zaměřují. (10) Obsahem zprávy je zjištění, že v té době 25% gymnázií se nezapojilo do on-line výuky, dále cituji dle (10):

„Naopak největší problémy se zapojením všech žáků do on-line komunikace vykazují střední školy s převahou žáků v oborech vzdělání ukončených závěrečnou zkouškou. Všichni žáci jsou zapojeni jen na čtvrtině těchto škol.“ Bohužel je tato zpráva napsána tak, že malá procentní zastoupení jsou napsány čísla (např. jen 4% žáků nemají on-line připojení), které bijí do očí, ale alarmující velká zastoupení splývají v textu (např. všechny žáky se daří zapojit do on-line vzdělávání na třech čtvrtinách gymnázií). Je zřejmé, že se jedná o ovlivňování mínění, že distanční vzdělání se vydařilo, je tomu však naopak.

Situace byla srovnatelná v okolních státech. Na Slovensku byla situace zpětně analyzována (2) a došlo se ke šokujícím poznáním, cituji (2): „Podľa prepočtov na základe riaditeľských odhadov a odhadov triednych učiteľov a učiteliek nebolo do dištančného vzdelávania zapojených 52 000 žiakov a žiačok základných a stredných škôl (7,5 % žiackej populácie). Takmer 128 000 žiakov a žiačok (18,5 % žiackej populácie) sa neučilo prostredníctvom internetu (väčšia časť z nich sa pravdepodobne vzdelávala inými formami dištančnej výučby, napr. prostredníctvom zasielania tlačených pracovných listov).“

Situace v České Republice byla srovnatelná s tou ve Slovenské Republice.

Co to znamená? Před tím, než se vůbec budeme zabývat jinými negativy distančního učení, je třeba si uvědomit, že nezanedbatelná část žáků nemůže na takovou formu učení ani přejít, tudíž je ministerstvo fakticky odepíše. A tohle by se dle mého názoru nemělo dít. Právě naopak, sociální rozdíly dětí bychom se měli snažit na školách vyrovnávat. Zpráva ČŠI uvádí jako jeden z faktorů za toto zodpovědných (10): „nízký zájem žáků o vzdělávání, který se se zvyšujícím věkem prohlubuje (nezapojují se ti žáci, co nemají zájem ani o běžnou výuku).“ Právě tyto žáci nejvíce potřebují prezenční docházení a zdravé sociální kontakty, jim nejvíce napomáhá fyzická přítomnost učitele. Tyto žáky však distanční výukou zcela ztrácíme, s tím bychom se jako vychovatelé neměli smířit.

Vidíme, že celoplošné zavedení distanční výuky se jeví jako velice zlý nápad, jelikož tímto neposkytneme téměř vůbec žádné vzdělání nezanedbatelné části žákovské populace (na Slovensku 7,5%). Tímto je de facto porušen zákon o povinné školní docházce. Též se tímto a i dalším, co bude jmenováno, velice omezují práva dítěte přijaté mezinárodně v Deklaraci práv dítěte OSN (3), především:

„Zásada 2

Dítě požívá zvláštní ochrany. Zákon a ostatní opatření nechť mu poskytují příležitost i prostředky k tomu, aby se mohlo rozvíjet fyzicky, duševně, morálně, duchovně a sociálně zdravým způsobem a v podmínkách svobody a důstojnosti. Nejvyšším měřítkem zákonodárné činnosti v této oblasti je zájem dítěte.“

Věnujme se nyní žákům, kterým sociální status a zázemí dává podmínky pro distanční výuku.

Tu je třeba zamyslet se, co od výuky očekáváme. Je to jenom předávání informací? Výuka je především o poznávání a osvojování si (4). Poznávání nového je komplexní proces, který zahrnuje celé spektrum duševních činností, vlastní jednání, cítění a konečně myšlenkové zpracování poznatého. Vždy se jedná o setkávání s nekonečně rozmanitým světem, to platí pro všechny věkové kategorie.

Distanční výuka je na dálku, tedy učitel a žák nejsou přítomni na jednom místě. Nedochází k setkávání. Učitel nevidí přímo žáka, nevidí pohyby jeho rukou, nevidí jak sedí, nevidí gesta. Především učitel nemůže okamžitě reagovat na žáka. Lidský kontakt žáka s učitelem zde není možný.

Co se týče výuky, je-li její součástí nějaký reálně probíhající děj, není možné společně pozorovat skutečnost a distanční výuka zde nepostačuje. Konkrétním případem jsou kupříkladu přírodovědné předměty. Při vyučování fyziky hraje klíčovou úlohu experiment. Je velice podstatné, aby žák viděl experiment na vlastní oči, neboť žák vnímá děj v celém prostoru, vnímá jej trojrozměrně, zasazuje děj do okolí. Žák zapájí další smysly, vnímá velmi jemně zvukový doprovod, vnímá okolní teplotu vzduchu. Jednoduše je žák jevu přítomen. To se o distančním provedení říci nedá. Žák shlédne video, kde nemůže hledět z jiného úhlu pohledu, nemůže si na experimentální uspořádání sáhnout. Při výuce fyziky je velmi důležité skutečně provádět experiment před žáky, neboť je tím bez sebemenších pochybností demonstrováno, že toto jest skutečný jev a takto probíhá. Stejně tomu je při vyučování chemie, kdy jsou látky a pokusy s nimi často doprovázeny čichovými vjemy, které distančně nelze zprostředkovat vůbec. Pokud by probíhala distanční výuka dlouhodobě, budou velmi pravděpodobně oslabovány pozorovací schopnosti žáků a cit pro skutečné děje (5).

Schopnost pozorovat skutečnost je nedílnou součástí vyučování. Prožívat skutečnost v její bohatosti, a to nejprve pozorovat a poté se jí učit rozumět, je náplní žáků ve škole. Zavření škol přineslo v nečekané míře používání multimediální techniky. Ta neumožňuje zprostředkování skutečnosti, jedná se vždy o pouze velmi nedokonalý výřez reality. Při lidském setkání probíhá rozhovor na mnoha úrovních, vzorem učitele se žák učí. Nezpochybňuji pomoc multimediálních prostředků při předávání informací, není ale možné tímto způsobem nahradit nejdůležitější element vyučování. V tomto způsobu výuky vyvstává nebezpečí ztráty setkávání člověka s člověkem! Pouze osobním kontaktem díky celistvému vnímání druhého je možné plnohodnotně dítě vzdělávat. Učitel neučí, tím, co zná, ale tím, kým je (6). Kým je tedy učitel pro dítě skrze obrazovku, či skrze telefon. Je jednoduše obrazem či zvukem, nejedná se o výchovné působení učitele jako člověka na dítě. Stejně tak učitel

nevidí, ty jež doprovází. Jednoduše řečeno učitel a žáci se odcizují. Zdravé sociální kontakty s vrstevníky potřebují nezbytně jak žáci, tak dospívající mládež. Komunikace skrze sociální sítě nenahrazuje skutečné setkání, ba právě naopak, podporuje často asociální chování.

Distanční výuka byla realizována převážně skrze počítačové telekonferenční programy (Teams, Zoom, Google Classroom a jiné), pomocí nichž komunikoval učitel s žáky. Dále byly žákům zaslány texty s úkoly a cvičení k samostatné práci. De facto to znamenalo pro mladé lidi vícehodinové denní sezení u obrazovky počítače. V současné době zažíváme nezdravé až návykové projevy chování ve vztahu k médiím (mobilní telefony, počítače atd.) (7), což digitální výuka podporuje. Nadměrné využívání multimediálních zařízení vede k poruchám pozornosti, roztěkanosti a může vzniknout závislost (8).

Proti znovuzavření škol vystupují mnozí ředitelé. Oprávněné stanovisko sděluje v otevřeném dopisu představitelům vlády např. Asociace waldorfských škol ČR (11). Bohužel ministerstvo zdravotnictví na oprávněné argumenty nezareagovalo a od pondělí 5. 10. jsou na 2 týdny (doufejme, že jen) v některých oblastech zavřeny střední a vysoké školy (12). Distanční výuka je na rozdíl od jara závazná. Dokonce je celoplošně zakázáno zpívat ve školách, divadlech a na zkouškách. Též je po tuto dobu zrušena tělovýchova. Důvodem je nutnost sundat si při zpěvu či běhu roušku. Zavedení těchto opatření mluví samo za sebe.

Než se bude kdokoliv zamýšlet nad dalším zaváděním či propagováním distanční výuky, měl by se dle mého názoru zamyslet nad následujícím. Obchody se nezavřou, lidé potřebují jíst a děti především, když jsou ve vývinu. Stejně tak lidské Duše potřebují přijímat duchovní potravu, především mladých a mladistvých, které se vyvíjí. A musí to být potrava hutná, zdravá a všestranná. Je to především skutečné umění, skutečně řečené příběhy, skutečné pozorování a poznávání, skutečné bytí pospolu, prožívání druhých lidských bytostí. A to vše, co nelze distančně zprostředkovat.

Mojmír Poprocký

Literatura:

(1) https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/koronavirus-covid-19-praha-zdenek-hrib-vysoke-skoly-stredni-skoly-hygiena_2009181430_gak (citováno: 23. 9. 2020)

(2) Alexandra Ostertágová, Juraj Čokyna: HLAVNÉ ZISTENIA Z
DOTAZNÍKOVÉHO
PRIESKUMU V ZÁKLADNÝCH A STREDNÝCH ŠKOLÁCH O PRIEBEHU
DIŠTANČNEJ VÝUČBY V ŠKOLSKOM ROKU 2019/2020 Komentár 2/2020,
VPI

(3) <https://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/03/deklarace-prav-ditete.pdf> (citováno: 23. 9. 2020)

(4) KOMENSKÝ, Jan Amos. Didaktika analytická. Brno: Tvořivá škola, 2004. ISBN 80-903397-1-9. Dostupné také z:
<http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:7e326100-bcb9-11e4-b2e2-005056827e52>

(5) MATTHEWS, P. S. C. Learning science: Some insights from cognitive science. *Science & Education*, 2000, 9.6: 507-535.

(6) STEINER, Rudolf. *Výchova dítěte z hlediska duchovní vědy*. [Praha]: Asociace waldorfských škol České republiky, 2007. ISBN 978-80-260-5788-8.

(7) Ostrřížek, Kristian: *Závislost na médiích -příčiny, projevy a možnosti nápravy*, diplomová práce 30. 5. 2011

(8) BUERMANN, Uwe. Jak (pře)žít s médii: příležitosti a hrozby informačního věku a nové úkoly pedagogiky : výzkumná práce Institutu pro pedagogiku a smyslovou a mediální ekologii (IPSUM). Hranice: Fabula, 2009. ISBN 978-80-86600-58-1. Dostupné také z:
<http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:54c1ba40-d1dd-11e8-bbaa-005056827e52>

(9) <https://www.ceskenoviny.cz/zpravy/nouzovy-stav-v-cr-omezi-akce-kulturu-i-skoly/1939057> (citováno: 30. 9. 2020)

(10) https://www.csicr.cz/Csicr/media/Prilohy/PDF_el._publikace/Tematick%C3%A9%20zpr%C3%A1vy/Vzdelavani-na-dalku-v-ZS-a-SS-Tematicka-zprava.pdf (citováno: 30. 9. 2020)

(11) <https://bit.ly/2G9uKOb> (citováno: 30. 9. 2020)

(12) <https://www.ceskenoviny.cz/zpravy/v-pondeli-zacne-v-cesku-platit-nouzovy-stav/1941290> (citováno: 4. 10. 2020)